

مجلس خبرگان رهبری چگونه شکل گرفت و تاکنون چه دوره‌ها و اقداماتی داشته است؟

با پیروزی انقلاب اسلامی و فروپاشی نظام ۲۵۰۰ ساله استبدادی، حکومتی «مردمی» مبتنی بر آموزه‌های اصیل «اسلامی»، در جامعه اسلامی ایران شکل گرفت. نظام نوپای «جمهوری اسلامی» تحولی ژرف در ساختار حکومت پدید آورد و قانون اساسی، تشکیلات، نهادها و سایر عناصر ضروری جدید را که لازمه حیات یک نظام سیاسی است، را اقتضا می‌نمود. در این میان تنظیم و نهادینه کردن «رهبری» از اهمیت و اولویت به مراتب بیشتری برخوردار بود؛ زیرا رهبری رکن اساسی و محور اصلی نظام سیاسی اسلام بوده و از اساسی‌ترین عوامل پیروزی انقلاب اسلامی، حفظ و تداوم آن به شمار می‌رود. و در قانون اساسی و ساختار نظام جمهوری اسلامی نیز از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است؛ از این رو تنظیم و نهادینه کردن رهبری به صورت قانونی حفظ و حراست از جایگاه آن در دوره‌های بعد و سایر مسائل مرتبط با آن، احساس نیاز برای تشکیل مرجع قانونی که بتواند به این نیاز پاسخ گوید، را بیش‌تر می‌نمود؛ و بدین ترتیب «مجلس خبرگان رهبری» پا به عرصه وجود گذاشت.

دوره‌های سه گانه مجلس خبرگان

مجلس خبرگان رهبری، از ابتدای شکل‌گیری تاکنون سه دوره داشته، که مدت هر دوره، هشت سال می‌باشد. مقدمات اولین دوره در سال ۱۳۶۱ فراهم شد؛ این انتخابات به خاطر آن که هنوز در مورد وظایف و اختیارات آن شبهاتی وجود داشت و به ویژه حضرت امام هنوز در قید حیات بودند، دارای حساسیت‌هایی بود. ر.ک: مجلس خبرگان، احمد حبیب نژاد، تهران: کانون اندیشه جوان ۱۳۸۵، ص ۱۸. و عده‌ای اختیارات مجلس خبرگان همچون حق عزل و نظارت بر ایشان را نوعی تضعیف رهبری می‌دانستند. حضرت امام در مقابل این فضا فرمودند: «[آن چه] امروز در ملت ما مطرح است [درباره] قضیه مجلس خبرگان برای تعیین رهبری، این مسئله است که نباید ملت ایران برای آن کم ارج قائل باشد، الان یک دسته از قرار شنیدم دور افتاده‌اند که این مجلس خبرگان نباید باشد برای این که تضعیف رهبری است. مجلس خبرگان تقویت رهبری است» امام خمینی، صحیفه نور، ج ۱۷، ص ۷۷.

دوره اول: سرانجام انتخابات دوره اول مجلس خبرگان، در روز جمعه، ۱۳۶۱/۹/۱۹، هم زمان در سراسر کشور، با نظارت شورای نگهبان و بر طبق قانون و آیین‌نامه‌ای که فقهای شورای نگهبان تصویب کرده بودند، و در شرایطی که کشور مورد هجوم نظامی بیگانگان بود، با شرکت هجده میلیون مردم فهیم، شجاع و مقاوم ایران انجام شد و منتخبین ملت در بیست و سوم تیرماه ۱۳۶۲، رسماً فعالیت خود را با پیام حضرت امام (رحمه‌الله) ر.ک: همان، ج ۱۸، ص ۴۱، آغاز کردند. تشکیل این مجلس در شرایط حساس آن روز آثار و نتایج بسیار درخشانی را برای آینده انقلاب اسلامی به ارمغان آورد و بازتاب‌های گسترده‌ای در محافل سیاسی و مطبوعاتی جهان داشت. ر. ک: پرسش‌ها و پاسخ‌هایی درباره مجلس خبرگان رهبری، سید محمد مسعود معصومی و همکاران، قم: دبیرخانه مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۵، به نقل از کتابخانه الکترونیک

سایت خبرگان؛ روزنامه کیهان، ۶۲/۴/۲۴.. به طوری که حضرت امام (رحمه الله) بعد از انتخابات مجلس خبرگان فرمودند: «انقلاب تثبیت شد. می توانم راحت بمیرم و از آینده مطمئن باشم» فصلنامه حکومت اسلامی، سال هشتم، ش ۲، ص ۲۲۴، ۲۲۵.

و روزنامه «کرسنت اینترنتی» چاپ کانادا در این باره می نویسد: «تأسیس خبرگان، نشانگر سبکی جدید در امر انتخاب شورای رهبری است. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تشکیل نظام های نوین اسلامی را به دست نسل های مسلمان آینده نوید می دهد. با تشکیل مجلس خبرگان، همه نهادهای پیش بینی شده در قانون اساسی تحقق می یابد؛ ولی نهادهایی مانند خبرگان، که هنوز تجربه نشده اند، در بوته آزمایش سختی قرار گرفته اند؛ اما به نظر می رسد که با وجود دشمنی های جهانی، همچنان استوار و پابرجا بمانند. ر. ک: کرسنت اینترنتی، ۱۹۸۲/۱۱/۱۶..»

مهم ترین اقدام در کارنامه مجلس اول خبرگان رهبری، انتخاب شایسته و سریع حضرت آیه الله خامنه ای به عنوان رهبر، پس از ارتحال حضرت امام خمینی (رحمه الله) است که توانست جلوی بسیاری از آسیب های احتمالی را بگیرد.

دوره دوم؛ دومین دوره مجلس خبرگان در تاریخ ۱۶ مهر ۱۳۶۹ برگزار شد. این دوره با شرایط پس از جنگ و تثبیت نظام اسلامی در ابعاد مختلف سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مصادف بود. رهبر منتخب خبرگان، با توان و قاطعیت کامل، مسیر انقلاب را در همان راهی که امام راحل (رحمه الله) ترسیم فرموده بودند، هدایت می نمودند و از نگاه خاص و عام، جانشین صالحی برای بنیان گذار کبیر انقلاب اسلامی ایران به شمار می آمدند. از این رو، مسئله خاصی که مربوط به مسؤلیت خطیر مجلس خبرگان باشد، به وجود نیامد و عملکرد خبرگان در این دوره، بیشتر بر محور بررسی و اصلاح موادی از آیین نامه و فعالیت کمیسیون های مربوط، متمرکز بود.

دوره سوم؛ این دوره از سال ۱۳۷۸ آغاز شد؛ در این دوره مجلس خبرگان، فعالیت خود را با برگزاری دو اجلاس در سال، به انجام مسؤلیت های ذیل پرداخت:

1. انتخاب اعضای کمیسیون ها، فعالیت کمیسیون ها در طول سال و ارائه گزارش عملکرد آن ها در هر اجلاس، بحث و بررسی درباره مهم ترین مسائل فرهنگی، اقتصادی و سیاسی نظام اسلامی در سخنان پیش از دستور نمایندگان و دعوت از شخصیت های کشوری، برای مطرح کردن و تبادل دیدگاه ها درباره مسائل یاد شده.

2. بحث و بررسی درباره طرح های ارائه شده و راهکارهای پیشنهادی، در جهت انجام دادن مسؤلیت های این نهاد.

3. انجام دادن اصلاحات و تغییرات در برخی مواد آیین نامه و تصویب موادی دیگر.

4. تنظیم و تدوین موضوعات مطرح شده در مذاکرات و نطق های پیش از دستور - که مربوط به نهادها و دستگاه های مختلف کشور بوده است - و ارائه آن مطالب، به مقام معظم رهبری.

5. انجام دادن فعالیت های فرهنگی و تحقیقات علمی، تشکیل میزگردهای علمی با حضور اعضای خبرگان و دیگر شخصیت های علمی حوزه و دانشگاه، درباره موضوعات مربوط به مجلس خبرگان.

6. موضوع گیری ها درباره مسائل و موضوعات مهم روز، در قالب بیانیه های هر اجلاسیه و...، از جمله فعالیت های این دوره می باشد درباره آمار شرکت کنندگان در این سه دوره گفتنی است: انتخابات دوره اول از مجموع ۲۳/۲۷۷/۸۷۱ نفر واجد شرایط، ۱۸/۰۱۳/۰۶۱ نفر رأی خود را به صندوق ها ریختند که بنابر این آمار، ۷۷/۳۸ درصد دارندگان شرایط، در انتخابات نخستین دوره مجلس خبرگان رهبری مشارکت داشته اند. و در انتخابات دوره دوم، از میان ۳۱/۲۸۰/۰۸۴ نفر دارای شرایط رأی دادن، ۱۲/۲۵۸/۳۷۸ نفر، یعنی حدود ۴۱ درصد مشارکت داشته اند. در انتخابات دوره سوم نیز از مجموع ۳۸/۵۷۰/۵۹۷ نفر واجد شرایط، تعداد ۱۷/۸۵۷/۸۶۹ نفر آرای خود را به صندوق ها ریختند که بنابر این آمار، ۴۶/۳ درصد از دارندگان شرایط، در انتخابات سومین دوره مجلس خبرگان رهبری مشارکت داشته اند.. (لوح فشرده پرسمان، اداره مشاوره نهاد رهبری، کد: ۵۰۰۰۲۳/۱)